

Werner Herbers, veelzijdig hoboïst en dirigent.

Interview door Jan Jakob Mooij

Wie al vóór 2005 naar het Koninklijk Concertgebouw Orkest (KCO) luisterde, live, of bijvoorbeeld op zondagmiddag via de radio, hoorde een hele specifieke, 'eigen', blazersklank. De kleurrijke kern daarin werd gevormd door met name de hobo's, met Werner Herbers aan de eerste lessenaar.

In 2005 nam hij afscheid van het orkest, na er 35 jaar de positie van solohoboïst te hebben gehad. Maar daarna heeft hij bepaald niet stil gezeten.

Ik spreek Werner op 10 februari bij hem thuis op de Amsterdamse Zuidas waar hij met zijn vrouw, kostuumontwerpster Leonie Polak woont. Hij is de zoon van Duitse emigranten. Zijn vader moest vanwege zijn politieke, pacifistische opvattingen, al in 1934 Duitsland ontvluchten. Hij kon gelukkig gaan werken als leraar bij de hem bevriende Kees Boeke in diens Werkplaats Kindergemeenschap in Bilthoven. In 1940 werd Werner geboren. Na zijn Gymnasium B opleiding in 1959 besloot hij Duits te gaan studeren aan de UvA en tegelijkertijd hobo bij Haakon Stotijn, solohoboïst in het Concertgebouw Orkest. Die eiste van hem echter een volledige opleiding aan het conservatorium (het Amsterdams Muziek Lyceum) en dat viel na een jaar niet meer te combineren met de studie Duits. Naast hobo studeerde hij vervolgens ook piano en orkestdirectie aan het conservatorium. Intussen had hij op het hoogste niveau gehockeyd en was hij met het Nederlands hockey-elftal mee naar India geweest (1962)...!

Jan Jakob (JJ): Waarom ben je hobo gaan spelen?

Werner (W): Ik speelde al met veel plezier piano, maar op m'n 12de hoorde ik een concert met Jaap Stotijn, ik was meteen verkocht, dat wilde ik ook. In Bilthoven was een amateur-hoboleraar Lex van de Brul, die vele jaren later mij bekende dat hij destijds zenuwachtiger was voor de les dan ik, omdat hij me 'voor moest blijven' ...Later werd Willem van der Velde uit Utrecht mijn leraar, althoboïst in het USO en waarschijnlijk onder de oudere hoboïsten nog wel bekend als hoboreparateur.

JJ: En toen dus Amsterdam, les van de zoon van Jaap Stotijn, Haakon. Ook van Jaap?

W: Haakon was vaak te ziek om les te geven (hij zou in 1964 overlijden) en zijn vader Jaap kwam hem dan vervangen, zo heb ik dus ook les gehad van Jaap.

JJ: Hoe waren die lessen, wat heb je er voor herinnering aan?

W: Om te beginnen moet je weten dat Jaap en Haakon uitdroegen dat de hobo een “technisch verschrikkelijk moeilijk instrument” was. Jaap had van huis uit gemakkelijke vingers (dus had daar weinig aandacht voor), maar Haakon niet; daarom concentreerde hij zich vooral op de muzikale aspecten zoals expressie en klank. Ik had diezelfde neiging bij het lesgeven, ik durfde vaak technische passages niet voor te spelen!

Jaap zijn lessen bestonden vaak uit het ‘verbeteren’ van de rieten, al wisten we al gauw dat we beter dan een ‘slecht’ rietje konden tonen, anders gingen onze goede rieten eraan....! Haakon werkte altijd aan zijn toon, werkte zijn rieten bij in de Concertgebouw zaal om ze juist voor die akoestiek te optimaliseren.

JJ: Hoe deden jullie dat dan zelf met rieten maken?

W: Nou, ik heb veel afgekeken van Han de Vries, die veel verder was dan ik en Haakon zou opvolgen in het C.O. Toen in 1964 ene Holliger het concours in München won en duizend noten in de minuut bleek te kunnen spelen, kwam een einde aan de opvatting dat een hobo een technisch onmogelijk instrument was.

JJ: Na het conservatorium kreeg je meteen een baan in algemene dienst bij de diverse radio-orkesten, naast de ‘vaste plek’ die Koen van Slochteren daar net had gekregen. Hoe kwam je daarna op de eerste plek in het Radio Filharmonisch?

W: Het was in 1966, Sam Zilverberg, 1ste hobo, ging met pensioen. De toenmalige chefdirigent Jean Fournet, liet mij eerste partijen spelen op een soort proefconcert in Hengelo. En daarna kreeg ik die baan.

JJ: Maar heel lang heb je daar niet gespeeld, je werd in 1969 solohoboïst in het Rotterdams Philharmonisch Orkest, en één jaar later kreeg je die plaats in het Concertgebouw Orkest.

W: Ja, in 1970 werd ik aangenomen in het CO, ik had geluk want ik had helemaal niet zo’n goed proefspel gedaan!

JJ: En daarna dus 35 jaar in dat top orkest en altijd spelen in die prachtige zaal!

Maar nu eerst over het Nederlands Blazers Ensemble, het NBE, hoe is dat ontstaan en hoe kwam je daarin terecht?

W: Dat was al tijdens het conservatorium. Eind jaren 50 was daar een blaasquintet, het Aulosquintet dat gecoacht werd door de solofagottist van het CO, Thom de Klerk. Aangezien hij graag wilde dirigeren breidde hij het kwintet met andere leerlingen uit tot octet en noemde het NBE. Edo de Waart speelde daar eerste hobo in.

Al gauw na mijn komst op het conservatorium mocht ik bij repetities zitten en na enige tijd ook meespelen. Toen De Klerk in 1966 plotseling overleed, zijn we doorgeslagen met Edo als dirigent. Veel concerten, veel tournees, veel platenopnames, kortom een buitengewoon succesvolle tijd. Na verloop van

tijd gingen we zonder dirigent spelen. En we gingen ons steeds meer verdiepen in de uitvoeringspraktijk van met name de 18de eeuwse (blaas-)muziek. Dat was getriggerd tijdens een tournee door de VS, toen we als cadeau een facsimile uitgave kregen van Mozarts Gran Partita (het origineel ligt in de Washington Public Library). Totaal andere boogjes, puntjes, keiltjes, zelfs andere noten(!) dan in de uitgave stond waaruit we speelden. Steeds meer zijn we ons gaan toeleggen op authentieke uitvoeringspraktijken, ook door workshops met specialisten als Harnoncourt, Brüggem, Koopmans, Vester en Bijlsma. Daarnaast was er ook tijd voor grappen en grollen, en het doorbreken van allerlei klassieke muziekconventies, zoals bijzondere Nieuwjaars concerten, die een traditie werden.

Maar in 1988 was het een beetje op, er ontstond steeds meer verschil van inzicht. Na een tumultueuze vergadering werd de knoop doorgesneden: opheffen! Niemand wilde door, op één na. Bart Schneemann werd aangezocht als nieuwe leider en met nieuwe mensen werd het NBE, toen dus 'het nieuwe NBE', voortgezet. De oude kern was daar in eerste instantie niet gelukkig mee.

JJ: Terug naar het orkest, waarvan in het bijzonder altijd de hoboklank is geroemd. Kun je daar iets meer over kwijt, bestaat (of bestond) er echt een 'Hollandse school', zit hem dat in rietjes? En wat is er nu dan anders?

W: Wat we hebben overgehouden en met mijn generatie hebben proberen vast te houden was het bijzondere geluid van Haakon Stotijn: duidelijk hoorbare boventonen en toch veel warmte, een 'gelaagde' klank. Ik vergelijk het wel eens met het zoeken naar de juiste kleur zoals de schilder Mark Rothko deed, een kleur die tot stand komt door talloze laagjes over elkaar heen te leggen. Dat geeft een bijzondere diepte. Dan is rood opeens heel anders dan rood! Bij heel veel hoboïsten van nu hoor je fantastische egaliteit, ook warmte, maar bij die uniformiteit in klank mis ik een beetje dat 'boventoongeluid'. Ik noem het wel eens een 'sinusklank'. In samenklank akkoorden hoor ik dan te weinig terug van net die kleur van de hobo. Daardoor zijn veel orkestklanken dan ook op elkaar gaan lijken. Geleidelijk aan zijn de Nederlandse hoboïsten wel wat donkerder gaan spelen, maar hebben we geprobeerd toch dat specifieke te behouden.

JJ: Heeft het te maken met het type riet?

W: Zeker, dat heeft veel met rieten te maken, maar ook met niet te ver op het riet spelen : je kunt een toon meer beïnvloeden door het riet aan de dunne voorkant vast te houden, dan aan de dikke achterkant.

JJ: Zijn er speciale rietmodellen die je altijd hebt gevolgd?

W: Je gaat natuurlijk uit van bepaalde principes die je geleerd hebt. Maar je moet niet teveel vasthouden aan zgn. vaststaande millimetraget. Twee anekdotes daarover: Carlo (Ravelli) en ik waren uitgenodigd tijdens een

Amerikaanse tournee van het NBE in de hoboklas van een conservatorium in Iowa City. Men vroeg ons honderd uit over tienden van millimeters, men had rietenhout dat op de Scheikundeafdeling van de Universiteit was geïmpregneerd en wij hadden nergens een antwoord op, zeer pijnlijk. Maar aan het einde van het uur draaide de 'professor' een opname van hemzelf en dat was zó vals, zó lelijk, dat wij het pand toch met opgeheven hoofd verlieten!

In het orkest ging een keer een stuk van Bruckner met een akelige lage solo begeleid door *ppp* strijkers (op een oude Lorée geen pretje). Rigoureuus heb ik toen de stift ingekort en grof een stuk uit het hart weggekrabd om in elk geval laag direct en zuiver te kunnen spelen, ik had genoeg maten rust om van rietje te wisselen had ik bedacht. En wat bleek: het riet deed alles fantastisch, ik heb er wel een jaar alle Gran Partita's op gespeeld! Toen de eerst rietenmodelmachines kwamen (Kunibert-Michel) heb ik dat riet opgestuurd om er een sjabloon van te laten maken. Maar dat heeft alleen maar onspeelbare rietjes opgeleverd!

JJ: Je hebt in het KCO vele jaren in de artistieke commissie gezeten en dus ook invloed gehad op het repertoire. Welke muziek springt er voor jou het meeste uit, waarvan heb je het meest genoten om te spelen?

W: Er was erg veel eigenlijk, ik heb het altijd heerlijk gevonden in zo'n goed orkest in zo'n fantastische zaal te spelen. Maar als ik terugdenk: misschien wel Iberia van Debussy.

JJ: Wie waren je idolen als hoboïst? Of varieerde dat in de tijd?

W: Nou het zijn er misschien twee: Haakon Stotijn, zijn klank, zijn muzikale zeggingskracht; en een Amerikaans hoboïst, hier niet zo bekend, Marc Lifschey, die eerst speelde in Cleveland onder George Szell, en later in San Francisco onder andere onder Edo de Waart.

JJ: En dan de onvermijdelijke vraag: wie waren jouw topdirigenten?

W: Ik heb in die 35 jaar onder 130 dirigenten gespeeld....! Met de Chefdirigenten kon ik het meestal goed vinden: Haitink, Chailly; Jansons heb ik slechts heel kort meegemaakt.

Maar degenen die er voor mij uitsprongen zijn Leonard Bernstein, Josef Krips (onvergetelijke Mozart cyclus) en Nikolaus Harnoncourt. Van Harnoncourt was vooral zijn kennis over 18de eeuwse muziek indrukwekkend.

JJ: De barokhobo, ook iets voor jou?

W: Op instigatie van Frans Brüggen ben ik er wel eens aan begonnen, maar heb niet de tijd gevonden om het goed te doen. Wel de barokmuziek zelf, de 'sprekende' muziek, met veel aandacht voor articulatie en vrijheid in versieringen. Je kan en mag ook vandaag naar mijn idee zeker barokmuziek op de moderne hobo uitvoeren, als je je maar houdt aan - toelegt op - de juiste stijl!

JJ: En lesgeven? Je hebt dat een aantal jaren gedaan op het KC in Den Haag, en ook – een heel klein beetje! – privé. Kun je daar iets over vertellen? Heb je nog een eigen idee of advies op dat gebied?

W: Ik heb wisselende ervaringen gehad, had het idee dat ik leerlingen technisch niet zoveel kon bijbrengen, het leukst vond ik het met diegenen die al goed konden spelen en met wie ik dan kon werken aan muzikale lijnen en zeggingskracht. Jonge hoboïsten – muzikanten in het algemeen – hebben het nu maatschappelijk niet gemakkelijk. Mijn advies is: leg je toe op orkest- en ensemblespel, zoek een eigen niche, en doe er als je dat kunt ook wat naast. Streef niet primair naar een solocarrière, dat zou een teleurstelling kunnen worden.

JJ: Heb jij veel hoboconcerten gespeeld? En welke springen er voor jou uit?

W: Ik heb in al die jaren denk ik zo'n 20 verschillende concerten gespeeld, van Bach tot Berio, maar ik vond het altijd spannend, een beetje eng en dus soms zenuwslopend. Het spelen in het orkest en in ensembles heeft altijd mijn voorkeur gehad. De mooiste of fijnste concerten voor mezelf? Misschien Bach, en Martinu.

JJ: Na het NBE kwam de Ebony Band, hoe is dat gegaan?

W: Toeval! Het gat dat er een beetje dreigde na het uiteenvallen van 'ons' NBE' werd direct opgevuld door een vraag van Martijn Sanders, toen directeur van het Concertgebouw. De in Duitsland gereconstrueerde tentoonstelling 'entartete Musik' uit 1938 in Düsseldorf zou in de Koorzaal van het Concertgebouw vertoond worden, in 1988. Of ik een openingsconcert kon organiseren. Ik had me al langer verdiept in muziek uit het 'interbellum', wellicht mede door mijn achtergrond, en ik ben er vanaf toen helemaal ingedoken. Met vrienden/musici uit het KCO vormden we een spelerscollectief, het werd een groot succes, diverse impressariaten waren belangstellend en vanaf 1990 begonnen we de eerste drie eigen programma's uit te voeren. Een nieuw ensemble was geboren, we noemden het de "Ebony Band".

JJ: Van 1990 tot 2005 en nog een enkele keer daarna hebben jullie heel veel concerten gespeeld, heel veel cd's gemaakt, en talloze parels opgedoken van onbekende en nog niet uitgegeven muziek. Je hebt daar zelf heel veel werk aan gehad, in interviews word je ook wel eens 'muzikaal archeoloog' genoemd! Het gaat om werken van door de Nazi's, of in Spanje, Rusland of Mexico vervolgd componisten, in interviews laat je zien hoe na de eerste wereldoorlog Berlijn een waanzinnig interessant cultureel centrum werd. Maar veel hobomuziek komt in dit repertoire eigenlijk niet langs. Jij bent de zoeker en de vinder, en de dirigent!

W: Dat klopt, het meeste wat we gedaan hebben is ensemblewerk, ook opera's.

JJ: Vanaf 2005 hebben jullie nog wel enkele cd's gemaakt, maar na het verlies van de subsidie geen concerten meer gegeven.

W: Ik concentreer me nu op activiteiten die 'blijvend' zijn, geen dure, vluchtige concerten meer, maar een website, een prachtige en waardevolle informatiebron voor iedereen die belangstelling heeft voor de muziek en de componisten van de hele eerste helft van de 20ste eeuw en dan vooral betreffende de 'verboden, verjaagde en vergeten' componisten. Op de site kun je scrollen naar interviews, met Han Reiziger, Podium Witteman en talloze video-opnames. In 2020 is er ook een podcast gemaakt voor de NTR met de titel "Verboden-Verjaagd-Vergeten", samen met Hans Haffmans en Bas Hagemeyer. En in de Ebony Band Edition zijn stukken verschenen die nog nooit waren uitgegeven.

JJ: Jouw dagen zijn sinds 2005 gevuld met alles rond de Ebony Band, de website, en nog weer verder zoek- en snuffelwerk. Raak je de hobo nog wel eens aan?

W: De hobo ligt heel stil in zijn kistje.....

JJ: Tenslotte, nog even iets over jouw liefde voor Jazz. Jazz en hobo?

W: Al vanaf mijn 12de ben ik dol op Jazz, heb dat altijd gevolgd, beetje bas gespeeld, veel op de piano geïmproviseerd, en een enkele keer op de hobo. Nu speel ik vooral veel Jazz op de piano. Maar ik zal je nog wat laten horen.

En dan klinkt het Jazz Orchestra of the Concertgebouw met als gastsolist Werner Herbers: prachtige improvisatie, en nog steeds zo'n prachtig hobogeluid. Zeer overtuigend en aanstekelijk! Te vinden op YouTube (Portrait of Jenny / Portrait (Mingus) / Fred Hersch (Aria).

De zon gaat bijna onder, we wisselen nog wat uit over onze families – Katja Herbers is de dochter van Vera Beths en Werner, toneelspeelster, filmactrice, en ze speelt momenteel zeer succesvol in filmseries in Hollywood!

De muziek wordt zacht, we nemen afscheid, en weten dat deze veelzijdige musicus nog heel lang door zou kunnen gaan met verhalen vertellen!

Links:

www.ebonyband.nl

www.nporadio4.nl/podcasts en klik *Verboden, Verjaagd, Vergeten*

Youtube: -Haakon Stotijn met CO olv Eduard van Beinum, Beethoven 3de Symfonie;

-Iberia, Debussy, KCO Bernard Haitink